

STANOVNIŠTVO KAO FAKTOR RAZVOJA PODRUČJA POSEBNE NAMENE VLASINA

Nevena Radić¹, Danica Šantić², Aleksandar Knežević³

Apstrakt: Područje posebne namene Vlasina predstavlja prostor izuzetnih prirodnih odlika koje se danas suočava sa ugroženim demografskim resursima. U Prostornom planu ove celine jasno je naglašeno da je stanovništvo specifičan resurs kome se mora posebno posvetiti pažnja usled sve intenzivnijih negativnih demografskih trendova. S obzirom da je u ovom dokumentu populacioni razvitak predstavljen kao indikativan pokazatelj negativnog razvoja, predmet rada predstavlja preispitivanje ovakvog stanovišta i utvrđivanje realnog stanja na terenu, uz preporuke mera za poboljšanje demografskih trendova. Sistematičnim sagledavanjem demografskih potencijala, njihovih pozitivnih i negativnih efekata na sveukupan razvoj ovog prostora u dužem istorijskom kontekstu, kao i njegovih strukturnih odlika, ukazaće se na recentno demografsko stanje. Kao primarni korak se nameće revitalizacija ruralnih naselja kroz osnaživanje njihove demografske baze putem kreiranja efikasnih mera populacione politike na lokalnom nivou. Stoga iznalaženje adekvatnih predloga za kreiranje mera za ublažavanje ovih negativnih demografskih procesa predstavlja preduslov za rešavanje postojećih demografskih problema.

Ključne reči: stanovništvo, populacioni potencijal, demografski razvitak, prostorni plan, Vlasina

POPULATION AS A FACTOR OF DEVELOPMENT OF SPECIAL PURPOSE AREA OF VLASINA

Abstract: The Vlasina area of special protection represents a place of exceptional natural characteristics which is nowadays facing with limited demographic resources. Spatial Plan of this area strongly emphasize that the population is a specific resource that deserves more attention due to all intensive negative demographic trends. Population development in this paper is presented as strong indicator of negative evolvent, therefore the subject of this paper is the examination of this viewpoint and the determination of the real situation in the field. Systematically reviewing demographic potentials, their positive and negative effects on the overall development of this area in a longer historical context, as well as its structural features, will point to the recent demographic state. The primary step is to revitalize rural settlements by empowering their demographic base by creating effective population policy measures at the local level. Therefore, finding appropriate proposals for creating measures to reduce these negative demographic processes is a precondition for solving existing demographic problems.

Keywords: population, population resources, demographic development, spatial plan, Vlasina

¹ Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet, Studentski trg 3/3, Beograd, nevence93@gmail.com

² Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet, Studentski trg 3/3, Beograd, danicasantic@gmail.com

³ Univerzitet u Beogradu - Geografski fakultet, Studentski trg 3/3, Beograd, knezevicaaleksandar@yahoo.com

UVOD

U cilju utvrđivanja pravaca sveukupnog razvoja nekog regiona od presudnog značaja je utvrđivanje kvantitativnih i kvalitativnih karakteristika postojećih demografskih resursa i njihovog prostornog razmeštaja. Važnost proučavanja populacionih potencijala i njihovo prostorno utemeljenje proističe iz činjenice da demografski pokazatelji predstavljaju najdinamičniji faktor promena na jednoj teritoriji. Stanovništvo ima veoma značajnu ulogu u razvoju i valorizaciji prostora, te promene u njegovim obeležjima utiču na celokupan razvoj društva i predstavljaju važan aspekt održivog razvoja. Promene u teritorijalnom razmeštaju stanovništva, depopulacioni procesi, intenzivna emigracija i odmakao proces starenja stanovništva na prostoru Vlasine predstavljaju izazove za postizanje održivog razvoja, odnosno oblikovanje njegove budućnosti. Da bi se istražio demografski uticaj na mikro, mezo i makro nivou neophodan je novi način sagledavanja i planiranja prostora, kroz primenu novih iskustava, politika, programa i inicijativa (Spasovski i dr, 2014).

Savremeni demografski razvoj podrazumeva sagledavanje divergentnih populacionih trendova, njihovih uzroka i posledica, ali i pravovremeno iznalaženje adekvatnih populacionih mera kao odgovor na ove procese. Stoga analiza i poznavanje demografskih procesa nekog prostora jeste važan preduslov za izradu kvalitetnog prostornog plana. Proučavanje socio – demografskih struktura stanovništva kroz sagledavanje populacionih potencijala predstavlja osnovu za razumevanje prostornih implikacija organizacije neke teritorije. Nasleđe Vlasine svedoči o burnim istorijskim promenama, specifičnostima organizacije naselja karakterističnih za ovaj prostor, kao i o pečalbarstvu i stočarstvu kojim se stanovništvo pretežno bavilo. Međutim, prostor Vlasine do danas nije proučen u celosti i srazmerno njegovom značaju (Čeliković, 2016) posebno kroz prizmu višegodišnjeg procesa depopulacije.

Prostornim planom Područja posebne namene Vlasina utvrđeni su glavni strateški pravci razvoja ovog prostora, uz uvažavanje specifičnosti demografskog razvitka kao jednog od najznačajnijih resursa za ostvarivanje održivog i integralnog razvoja. Stoga je neophodno posvetiti posebnu pažnju analizi dugoročnih demografskih procesa, sa njihovim ograničenjima proisteklim usled višedecenijskog procesa biološke i totalne depopulacije, i potencijala, koji se može ispoljiti primenom odgovarajućih mera populacione politike, u pravcu revitalizacije ruralnog prostora. Kada se govori o depopulaciji neke geografske sredine, veoma često se smatra da će upravo razvoj turizma revitalizovati taj prostor (Devedžić, 2007). Međutim, nepovoljni demografski procesi nakon Drugog svetskog rata, praćeni značajnim društvenim, političkim i socio-ekonomskim zbivanjima rezultirali su intenzivnim procesom demografskog starenja i emigracijom, koji se nameću kao ključni izazovi održivog prostornog razvoja područja posebne namene Vlasina, kako u savremenom tako i u narednom periodu. Složena priroda demografskih procesa uslovljava sprovođenje odgovora u različitim oblastima politike, od socijalne i ekonomske do infrastrukturnih intervencija. Inter i multidisciplinarni karakter i različiti regionalni efekti demografskih promena ukazuju na njihov prioritet u kreiranju mera u cilju izmena regionalnih politika.

OSNOVNE DEMOGRAFSKE KARAKTERISTIKE PODRUČJA VLASINA

Proučavanje promena kvalitativnih i kvantitativnih demografskih pokazatelja najčešće se vrši demografsko-statističkim metodom. Ovakav pristup nam omogućava dimenzioniranje uticaja različitih efekata na demografski razvitak neke sredine. Metodološku osnovu rada predstavlja analiza podataka popisne i vitalne statistike opština i naselja obuhvaćenih Prostornim planom,

Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine, Palić-Subotica, 2019.

kao i terenska istraživanja sprovedena na ovom prostoru tokom 2018. godine. Vremenski okvir rada je period druge polovine 20. i početak 21. veka. Teritorijalni okvir ovog istraživanja predstavljaju opštine Surdulica, Bosilegrad i Crna Trava u svojim administrativnim granicama. Jednu od metodoloških prepreka u istraživanju predstavlja to što Prostorni plan područja posebne namene Vlasina ne obuhvata sve katastarske opštine u celosti, tj. obuhvata samo delove naselja Bajince i Crna Trava na teritoriji opštine Crna Trava, deo naselja Klisura i Novo Selo na teritoriji opštine Surdulica i deo naselja Donja Lisina i Milorci na teritoriji opštine Bosilegrad. Sa druge strane, u celosti su obuhvaćene teritorije naselja Vlasina Rid, Vlasina Stojkovićevo, Vlasina Okruglica, Kolunica, Božica i Topli Do na teritoriji opštine Surdulica i naselja Donja Ržana, Gornja Ržana, Ploča i Gornja Lisina na teritoriji opštine Bosilegrad. Stoga, dolazi do otežavanja u praćenju demografskih pokazatelja prema poslednjem popisnom periodu.

Prema administrativnoj podeli, područje posebne namene Vlasina pripada regionu Istočne i Južne Srbije, odnosno Pčinjskoj i Jablaničkoj oblasti, obuhvata delove teritorija opštine Surdulica, Bosilegrad i Crna Trava. Vlasinska mikroregija prostire se u slivu reke Vlasine sa akumulacijom kao značajnim hidrografskim objektom. Iako naseljavan još u doba Rimljana, tokom istorije Vlasinski kraj odlikovao se perifernim i marginalizovanim položajem (Belij i dr, 2015). Danas se u blizini Vlasine nalazi saobraćajni koridor 10, potom železnička pruga Beograd – Skoplje – Solun, a na povoljniji položaj utiče i relativna blizina međunarodnog aerodroma u Nišu, što može dodatno uticati na demografsku i turističku valorizaciju ovog područja. Socio-demografska transformacija i razvoj saobraćajne infrastrukture od sredine 20. veka do danas su važna determinanta tranzicije demografskih fenomena. Zaostajanje u ekonomskom razvoju seoskih naselja intenziviralo je emigraciju stanovništva u radnom i reproduktivnom periodu, što je u povratnoj sprezi uticalo na brzinu širenja modela proste zamene generacija. Stoga su doprinosi prirodnog priraštaja i migracija stanovništva u formiranju i održavanju ukupnih populacionih potencijala prostorno polarizovani.

U analizi stanovništva kao bitne komponente prostornog razvoja, u Prostornom planu se ističe značaj proučavanja populacionog razvitka u cilju adekvatnog sagledavanja recentnog demografskog stanja kao i njegovih budućih tendencija. Sa aspekta održivog demografskog razvoja, stanovništvo se mora tretirati kao prostorni resurs u kvantitativnom, a još više u kvalitativnom smislu, uz naglašavanje njegovih strukturnih karakteristika. To pokazuje kvalitet ljudskih resursa na određenom nivou uz korelaciju sa raspoloživim prirodnim resursima. Tretiranje preraštanja stanovništva u funkciji održivog razvoja ovog prostora jeste suštinska determinanta racionalnijeg iskorišćavanja resursa prostora, što se efikasno može realizovati preko prostornih planova.

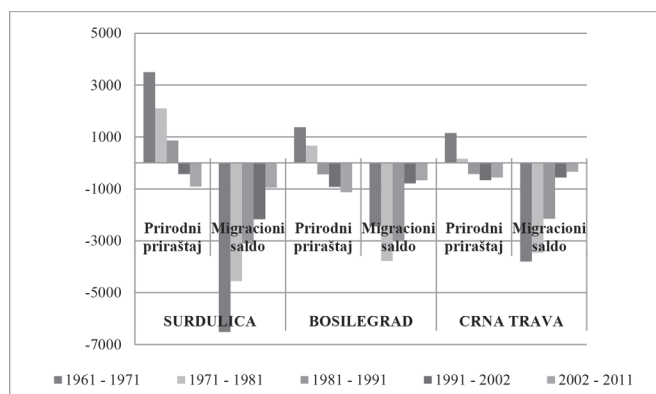
Kontinuirani pad fertiliteta poslednjih decenija, koji je praćen intenzivnim odseljavanjem stanovništva uslovio je demografsko pražnjenje ovog prostora. Među delovima opština i naselja koja pripadaju području posebne namene Vlasina zabeleženo je drastično smanjenje broja stanovnika u poslednjih pola veka. Jedini period kada je zabeležen populacioni rast bio je nakon Drugog svetskog rata, što se može povezati sa kompenzacionim periodom i periodom obnove tadašnje države u vidu prvog petogodišnjeg plana (1948–1953. godine). Međutim, populacioni potencijal Surdulice, Bosilegrada i Crne Trave u periodu 1948 – 2011. gotovo da je prepolovljen. Najveći pad broja stanovnika tokom posmatranog perioda zabeležen je u opštini Crna Trava, u kojoj je prema popisu stanovništva 1948. godine živelo 13.614 stanovnika, a 2011. svega 1.663 stanovnika, što je smanjenje za čitavih 88%. Opština Bosilegrad je u istom periodu ostvarila pad broja stanovnika za 57%, dok je najmanji pad broja stanovnika ostvarila opština Surdulica, za 38%. Negativan prirodni priraštaj na teritoriji opštine Crna Trava prvi put je zabeležen 1978. godine, dok se nešto kasnije javlja i na teritoriji Bosilegrada (1981.), da bi se negativni prirodni priraštaj na teritoriji Surdulice prvi put javio tek 1991. godine. Kao jedna od posledica dugoročnog opadanja stopa fertiliteta i njihovog zadržavanja na niskom nivou, jeste demografsko starenje stanovništva (Radivojević, 2002). O nivou demografskog starenja opština obuhvaćenih Prostornim planom svedoči i njihova prosečna starost, koja je 2011. godine u Crnoj Travi iznosila 53,7 godina, u Bosilegradu 45,2 godine dok je u Surdulici nešto povoljnija situacija i prosečna starost je iznosila 41,3 godine. Posmatrajući velike starosne

Stanovništvo kao faktor razvoja područja posebne namene Vlasina

grupe u međupopisnom periodu 1971 – 2011. godine može se zaključiti da je udeo lica starih do 19 godina u svim opštinama više nego prepolovljen. Ovaj pad je posebno izražen u opštini Surdulica, u kojoj je u došlo do pada sa 11.000 stanovnika na 4.397 stanovnika starosti do 19 godina, odnosno za 6.603 stanovnika. Sa druge strane, opštine Surdulica i Bosilegrad su zabeležile porast udela lica starih 65 i više godina. Zanimljivo je napomenuti da je u ovom međupopisnom periodu opština Crna Trava zabeležila pad udela starih lica, međutim, to samo govori u prilog sveukupnom padu broja stanovnika ove opštine.

Na kretanje ukupnog broja stanovnika područja posebne namene Vlasina najznačajniji uticaj imala je dugoročna emigracija stanovništva. U periodu 1961 – 2011. godine sve tri opštine zabeležile su negativan migracioni saldo koji je posebno bio naglašen na teritoriji opštine Surdulica. Period 1961 – 1971. ukazuje na najintenzivnije odseljavanje stanovništva podstaknuto procesom industrijalizacije u većim gradskim centrima u dolini Južne Morave. Nakon 1961. intenzitet migracija na kraće distance slabi, a jačaju migracije regionalnog tipa i odseljavanja van granica Republike Srbije. Tako opština Bosilegrad u periodu 1971 – 1981. godine beleži povećanje negativnog migracionog salda (sa -2.441 na -3.771), dok kod opština Surdulica i Crna Trava njegov uticaj neznatno opada. Od raspada SFRJ i tranzicije privrede, usled nepovoljne političke i ekonomske situacije, napuštanje slabije razvijenih područja je intenzivirano. Prema poslednjem međupopisnom periodu, negativan migracioni saldo predstavljao je značajniju komponentu pada broja stanovnika u opštini Surdulica (migracioni saldo -958 u odnosu na -913 prirodni priraštaj) dok je kod ostalih prednjačio negativan prirodni priraštaj. Iz svega napred rečenog jasno je da je na formiranje ukupnih populacionih potencijala opštine Surdulica, Bosilegrad i Crna Trava u posmatranom periodu značajan uticaj imala emigracija stanovništva, što je dovelo do demografske devastacije ovih opština. Opština Surdulica je zabeležila veći udeo negativnog migracionog salda u ukupnom kretanju stanovništva, dok kod opština Bosilegrad i Crna Trava značajno mesto u demografskom razvitku zauzima negativna komponenta prirodnog kretanja stanovništva.

Grafikon 1. Udeli prirodnog priraštaja i migracionog salda u ukupnom kretanju izabranih opština, 1961 – 2011.

Izvor: RZS, 2010, RZS, 2014

Uvidom u Prostorni plan područja posebne namene Vlasina, kao što je već napomenuto, utvrđeno je da nisu uključena sva naselja istoimenih opština, te će u ovom odeljku biti više reči o demografskom razvitku i demografskim potencijalima samo onih naselja koja mu pripadaju. 2002. godine teritorija Prostornog plana obuhvatila je svega 9% stanovništva ovih opština, dok je taj procenat 1948. godine iznosio oko 27%. Popis 2011. godine svedoči o daljem smanjenju broja stanovnika na teritoriji Prostornog plana što ima za posledicu

Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine, Palić-Subotica, 2019.

njegovu socio-ekonomsku, funkcionalnu i morfološku degradaciju. Smanjenje broja stanovnika zabeležila su naselja opštine Surdulica poput naselja Vlasina Rid u kojem je 1948. godine živelo 2.669 stanovnika, a 2011. godine svega 175 stanovnika što predstavlja smanjenje za 2,494 stanovnika odnosno 93%. Pad broja stanovnika u periodu 1948 - 2011. godine se uočava i u naselju Vlasina Okruglica za 92% i naselju Topli Dol za 93%. Naselje Kolunica predstavlja primer izuzetno demografski devastiranog naselja koje se nalazi pred gašenjem, u kome je u periodu 1948 – 2011. godine zabeležen pad broja stanovnika za 99%, pa u ovom naselju sada živi samo jedan stanovnik. Ovo seosko naselje predstavlja dobar primer kako izgledaju posledice spontane dugogodišnje emigracije stanovništva sa neke teritorije (Milošević, Milivojević, Čalić, 2010).

O nivou demografskog praznjenja svedoči i broj naselja sa manje od 100 stanovnika. Takvih naselja do 1981. godine gotovo da nije ni bilo, tačnije zabeleženo je samo jedno naselje u popisu 1981. godine (naselje Kolunica), dok je 2011. godine čak šest naselja imalo ispod 100 stanovnika i to naselja Vučadelce, Kolunica, Topli Do i Topli Dol na teritoriji opštine Surdulica i naselja Gornja Ržana i Donja Ržana na teritoriji opštine Bosilegrad. U uslovima demografske usitnjenosti naselja, njihova revitalizacija je onemogućena i najčešće dolazi do njihovog gašenja. Posebno su pogođena ruralna područja i njihova naselja koja se odlikuju nepovoljnom demografskom strukturom, lošom infrastrukturnom i saobraćajnom opremljenošću i povezanošću, društvenom izolacijom, kao i sveukupnom privrednom nerazvijenosti. Demografskom valorizacijom, naselja Vlasine većinom su svrstana u IV ili V kategoriju naselja sa izuzetno nepovoljnom demografskom strukturom, dok je institucionalna opremljenost potreba stanovništva Vlasine na izuzetno niskom nivou. Rezultati demografskih projekcija kretanja stanovništva obuhvaćenog Prostornim planom do 2021. godine na osnovu dve varijante (sa i bez implementiranih planskih rešenja), govore o značaju analize demografskih resursa i traženju adekvatnog sistemskog odgovora, s obzirom da varijanta koja ne uključuje planska rešenja svedoči o nastavku depopulacionih tendencija i daljem praznjenju demografske baze ovog područja.

PROSTORNI PLAN I DEMOGRAFSKI RAZVITAK – KOMPLEMENTARNOSTI ILI SUPROTNOSTI?

Izradom Prostornog plana područja posebne namene Vlasina, Republika Srbija je jasno prepoznala ovu oblast kao jednu od najznačajnijih turističkih destinacija u Srbiji, kao i područje izuzetno prirodnih kvaliteta sa dugom tradicijom naseljavanja. Samo Vlasinsko jezero predstavlja prvenstvenu atrakciju, kao jednu od mnogobrojnih neafirmisanih turističkih destinacija gde je moguće razviti više vidova turizma (Ilić, 2017). Da bi Prostorni plan bio u funkciji sveopšteg razvoja ovog područja, neophodno je valorizovati sve postojeće demografske potencijale i ograničenja radi pružanja sveobuhvatnog sistemskog odgovora. Tako usled sve težih životnih uslova i nemogućnosti privredivanja, poslednjih decenija ispoljile su se negativne demografske prilike na prostoru Vlasine koje moraju biti adekvatno sanirane. Iako Prostorni plan pruža mere za razvoj područja Vlasine, većina ovih mera je usmerena prema infrastrukturnom razvoju opština a samo manji deo prema saniranju nepovoljne demografske situacije. Planom se predviđa razvoj turizma i revitalizacija poljoprivrede, kao dve komplementarne aktivnosti u skladu sa zahtevima i principima održivog razvoja i održavanja ekoloških principa regije, kao i izgradnja i proširenje smeštajnih kapaciteta, potom školskih, sportskih i rekreativnih ustanova u cilju stabilizacije demografskih procesa ovog područja. Međutim, postavlja se pitanje opravdanosti ovih ulaganja s obzirom da je ovako slabo naseljen prostor već prouzrokovao ekonomsko zaostajanje i nemogućnost iskorišćenja svih drugih resursa koje ovo područje nudi. Prostornim planom su obuhvaćene i investicione aktivnosti vezane za zaustavljanje demografskog praznjenja i usporavanje tendencija demografskog starenja stanovništva ovog područja (Prostorni plan Područja posebne namene Vlasina, 2004), međutim da li su ovako koncipirana rešenja komplementarna sa aktuelnim demografskim

Stanovništvo kao faktor razvoja područja posebne namene Vlasina

stanjem na terenu. Takođe, Master planom s poslovnim planom razvoja turizma Vlasinskog jezera identifikovani su nedostaci, od kojih se ističu depopulacioni procesi i nepovoljna starosna struktura, visoka stopa nezaposlenosti i nedovoljan broj stručnog turističkog kadra (Master plan s poslovnim planom razvoja turizma Vlasinskog jezera, 2007) koji predstavljaju jedan od najznačajnijih prepreka za dalji razvoj ove sredine. Tako je opština Crna Trava predviđena za razvoj i razmeštaj funkcija koje bi bile u skladu sa potrebama turističkog razvoja Vlasine, iako je opština Crna Trava zabeležila najveći pad broja stanovnika u periodu 1948 – 2011. Takođe, prema Prostornom planu, naselja Vlasina Rid, Vlasina Okruglica i Vlasina Stojkovićevo treba da postanu centri razvoja aktivnosti i funkcija, iako su prema popisu 2011. godine sva tri naselja zabeležila pad broja stanovnika ispod 200 i odlikuju se nepovoljnom starosnom strukturom. Neke od preporuka za razvoj Crne Trave i Surdulice govore o inicijativi regionalnog agroturizma i proširenja smeštajnih kapaciteta, međutim na osnovu sadašnjih demografskih tendencija, može se zaključiti da Prostorni plan nije u velikoj meri prilagođen demografskom razvitku ovog područja. Za budući razvoj turizma i poljoprivrede na ovoj teritoriji postoje povoljni prirodni uslovi, međutim demografska opustošenost i loša infrastrukturna opremljenost ovog područja inicira pitanje održivosti razvoja ovog plana. U razgovoru o demografskoj revitalizaciji ovog područja sa predstavnicima lokalnih samouprava u toku terenskih istraživanja sprovedenih tokom 2018. godine bilo je govora o strategiji razvoja ekoturizma, etnoturizma i drugih selektivnih oblika turizma, koji bi omogućili zapošljavanje lokalnog stanovništva a samim tim i zaustavili emigraciju sa ovih prostora. Takođe, pored visokih stopa nezaposlenosti, kao jedan od vodećih problema za održivi razvoj i održivu ekonomiju ovog područja ističe se nedostatak specijalizovanog i stručnog kadra iz oblasti turizma. Neki od predloga su bili i sprečavanje masovnog turizma radi očuvanja ekološkog biodiverziteta ovog područja ali i podsticanje ekstenzivne privrede i povratak stočarske proizvodnje koja je nekada predstavljala jednu od najznačajnijih delatnosti kojima se stanovništvo ovog kraja bavilo.

S obzirom da je sveopšti razvoj nekog prostora jedino iniciran razvojem njegovih demografskih resursa, nužno je da u Prostornom planu područja posebne namene Vlasina više pažnje bude posvećeno demografskim procesima kao i merama za ublažavanje svih negativnih demografskih tendencija, posebno onim usmerenim ka zadržavanju stanovništva i smanjenju emigracije sa ovog područja. U cilju postizanja što efikasnijih rezultata i rešavanja mnogih demografskih problema, potrebno ih je sagledati na najmanjim teritorijalnim nivoima, stoga se veliki značaj ogleda u kreiranju ovakvih politika. Samim tim lokalne samouprave na najbolji mogući način mogu prepoznati potrebe svojih građana i aktivirati odgovarajuće mehanizme za zadovoljenje tih potreba. Tako su seoska naselja često zapostavljena u naučnim istraživanjima, posebno onim koja bi odgovarala njihovoj ulozi i značaju, pre svega u kontekstu tehnološkog razvoja, urbanizacije i modernizacije (Šantić, 2018). Sa jedne strane, može se reći da postoji potreba prilagođavanja seoskih naselja savremenim uslovima organizacije privrede i društva, što bi podrazumevalo i gašenje određenog broja naselja ovog tipa (Nikitović, 2017). Sa druge strane, mnoga istraživanja naglašavaju značaj razvoja manjih i srednjih gradova i njihovih seoskih naselja, pre svega prerazmeštajem industrijskih i administrativnih funkcija, kao i usmeravanjem investicija, zajedno sa razvitkom infrastrukture i javnih službi u ovim naseljima (Rašević, 2009). Populaciona politika u ovoj oblasti bi morala da se temelji na sveobuhvatnoj ekonomskoj, agrarnoj i regionalnoj politici (Mitrović, 2011). Stoga kreiranje populacionih politika na lokalnom nivou mora predstavljati primat u pristupu demografskim procesima. Pored svega navedenog, potrebno je uključiti i mere prema migracijama, koje moraju biti usmerene na smanjenje nejednakosti između naselja i opština, ali takođe i na adekvatno upravljanje migracionim tokovima (Šantić, 2018).

ZAKLJUČAK

Polazeći od brojnih demografskih izazova prostora posebne namene Vlasina, neophodno je pristupiti multidisciplinarnom istraživanju problematike stanovništva kako bi se produbilo ispitivanje najvažnijih pitanja demografskog i prostornog razvoja ovog dela Srbije. Prostorno dobro utemeljene demografske studije sa analizom trendova koje počivaju na rezultatima dosadašnjih istraživanja i bogatoj statističkoj empirijskoj građi neophodne su za utvrđivanje osnovnih determinanti demografskih procesa. Opsežna i dobro koncipirana i organizovana terenska istraživanja, uz kartiranje demografskih pojava do nivoa najmanjih teritorijalnih jedinica, bi dala novi impuls u rešavanju aktuelnih demografskih problema. Na taj način bi i predložene mere populacione politike koje bi išle u pravcu revitalizacije naselja Vlasine mogle biti implementirane preko adekvatne organizacije, uređenja i opremanja ovog prostora u cilju kvalitetnijeg života stanovništva, što je u osnovi definicije prostornog planiranja, a samim tim i svrha izrade prostornih planova. Revitalizacija određenog prostora mora biti u skladu sa rešenjima demografskog održivog razvoja, pre svega preko migracione komponente, jer se samo na taj način u najkraćem roku može izvršiti prerazmeštaj stanovništva. Ovo je od naročitog značaja kada postaje sve evidentnije da je diferenciranje populacione dinamike i ukupnih populacionih potencijala od mikro, mezo do makro nivoa limitirajući faktor održivog razvoja. Iseljavanje, depopulacija, starenje stanovništva i ekonomska stagnacija otežavaju sprovođenje koncepta razvoja lokalnih samouprava na području posebne namene Vlasina.

LITERATURA

1. Belij, S. i dr. (2015). Vlasina: Predeo izuzetnih odlika: Zavod za zaštitu prirode Srbije, Beograd
2. Čeliković, B. (2016). Vlasina i Krajište: naselja i poreklo stanovništva: Srpski Etnografski Zbornik, SANU, Beograd
3. Devedžić, M. (2007). Prilog izučavanju uticaja turizma na demografski razvitak. Stanovništvo 2/2007, 63-79
4. Ilić, Z. (2017). Vlasinsko jezero – avanturistički turizam: Zadužbina Andrejević, Beograd
5. Koneski, A. (2009). Određivanje gustine naseljenosti u urbanističkim planovima grada Niša. Nauka & Praksa, 12.1, 80-83.
6. Master plan s poslovnim planom razvoja turizma Vlasinskog jezera, 2007. Republika Srbija
7. Milošević, M. V. Milivojević, M. & Čalić, J. (2010). Spontaneously abandoned settlements in Serbia, Part 1. Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijić" SASA, 60(2), 39-57
8. Mitrović, M. (2011). Demografska reprodukcija, populaciona politika i održivi ruralni razvoj u Srbiji. U: Mitrović, Lj. (ured.) (2011), Stanovništvo jugoistočne Srbije: demografska reprodukcija i socio - kulturna dinamika. (str. 47-62). Niš: Centar za naučna istraživanja SANU i Univerzitet u Nišu
9. Nikitović, V. (2017). Demografski trendovi i perspektive na ruralnom prostoru Srbije. Branislav Kojić: prostor u selu, selo u prostoru. Beograd: Geografski institut „Jovan Cvijić“
10. Prostorni plan područja posebne namene Vlasina, 2004. Republika Srbija
11. Radivojević, B. (2002). Smanjenje smrtnosti starog stanovništva u Jugoslaviji – šansa za povećanje očekivanogtrajanja života. Stanovništvo 1-4, 35-52.
12. Rašević, Mirjana (2009). Populaciona politika u Srbiji: stanje i očekivanja. Stanovništvo, 47(2): 53-65.

Stanovništvo kao faktor razvoja područja posebne namene Vlasina

13. Republički zavod za statistiku Srbije (1948-2011). Popisi stanovništva Srbije , 1948-2011. Beograd: Savezni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku Srbije.
14. Republički zavod za statistiku Srbije (1961-2011). Demografska statistika , 1961-2011. Beograd: Savezni zavod za statistiku, Republički zavod za statistiku Srbije.
15. Spasovski, M. Šantić, D. Javor, V. (2014). Transformacija tipova kretanja stanovništva Srbije kao faktor upravljanja zemljištem. U: Golić, R. Belij, M. (ured.) (2014), Planska i normativna zaštita prostora i životne sredine (str. 377-384). Beograd: Asocijacija prostornih planera Srbije, Univerzitet u Beogradu – Geografski fakultet
16. Šantić, D. (2018). Izazovi u populacionoj politici prema migracijama stanovništva u uslovima neravnomernog razmeštaja populacionih potencijala u Srbiji. U: Bukvić, R. (ured.) (2018), Zbornik matice srpske za društvene radove, Primeri dobre prakse u populacionoj politici i planiranju porodice. (str. 651-662). Novi Sad: Matica Srpska